8. Пенитенциарный Кодекс Эстонии от 6.06.2001 (станом на 15.07.2013). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakony.ee/index.php?id=7

9. Уголовный кодекс Латвийской республики от 17.06.1998 (станом на 09.04.2014). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : http://www.likumi.lv/doc. php?id=88966

10. Уголовный кодекс Испании. – Москва : Издательство ЗЕРЦАЛО, 1998. – 218 с.

11. Уголовный кодекс Республики Польша. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 234 с.

12. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия в редакции от 13.11.1998 (станом на 15.05.2003). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733

УДК 343.41:342.732

МЕТА ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Павликівський В.І., к. ю. н., доцент, завідувач
кафедри кримінально-правових дисциплін та адміністративного права
Харківський економіко-правовий університет
Острівний І.М., к. ю. н., проректор
Херсонський економічно-правовий інститут

На підставі аналізу суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 171 Кримінального кодексу України висвітлюються проблеми кваліфікації перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та пропонуються шляхи їх усунення.

Ключові слова: *свобода слова, захист свободи слова, мета злочину, професійна діяльність журналіста.*

В процессе анализа субъективной стороны состава преступления, предусмотренного ст. 171 УК Украины исследуются проблемы квалификации воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов и предлагаются пути их решения.

Ключевые слова: *свобода слова, защита свободы слова, цель преступления, профессиональная деятельность журналиста.*

Pavlykivskyi V.I., Ostrivnyi I.M. AIM AS AN OBLIGATORY FEATURE OF OBSTRUCTION OF LEAGAL PROFESSIONAL JOURNALISTIC ACTIVITY

The authorbased on an analysis of the subjective side of the crime under Art. 171 of the Criminal Codeinvestigates the problems qualifications obstructing the lawful professional activities of journalists and offersways to address them.

Key words: *freedom of speech, protecting freedom of speech, purpose of crime, journalists professional activity.*

Вступ. Будучи складовою частиною авторитарного режиму, журналістика за часів колишнього СРСР у своїй діяльності спиралась на партійні постанови та вказівки, а не на правові документи, як прийнято в усіх цивілізованих країнах світу. І лише з проголошенням демократії та гласності після 1986 р., із прийняттям у 1990 р. в колишньому СРСР Закону «Про пресу та інші засоби масової інформації» [1] поступово почали розв'язуватися проблеми функціонування ЗМІ [2, с. 47]. Починаючи з 1992 р., Верховна Рада України прийняла цілу низку законодавчих актів, що тим чи іншим чином стосуються різних галузей діяльності ЗМІ. На сьогодні українське законодавство про ЗМІ та інформаційний простір включає в себе значну кількість нормативних документів. Серед них закони України «Про інформацію» [3], «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [4], «Про телебачення і радіомовлення» [5], «Про інформаційні агентства» [6] та інші.

Важливу роль у забезпеченні свободи журналістської діяльності відіграє встановлення кримінальної відповідальності за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

На жаль, наявність зазначених правових заходів не забезпечує ефективного дотримання прав журналістів та свободи слова в державі. Лише за січень – липень 2013 р. згідно зі статистикою Генеральної прокуратури України зареєстровано 117 справ за ст. 171 Кримінального кодексу (далі – КК) України. У багатьох випадках злочинні порушення прав журналістів не знаходять своєї належної оцінки в правозастосовній діяльності правоохоронних органів. Вказана ситуація обумовлена як певними недолі-

ками наявної кримінально-правової норми, так і проблемами її тлумачення у процесі застосування.

Питанням, пов'язаним з розвитком і функціонуванням ЗМІ в сучасному суспільстві, присвячений цілий ряд фундаментальних і прикладних робіт, велику кількість наукових статей з юридичних, політичних, соціологічних наук та державного управління. Теорію масової комунікації та її засобів у загальному аспекті розробляли такі дослідники, як: Т. Адорно, Р. Барт, З. Бауман, Д. Белл, Дж. Бенігер, П. Бурдьє, Н. Вінер, Ю. Габермас, М. Горкгаймер, Б. Гунтер, Т. Ван Дейк, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Дж. Кері, П. Лазарсфельд, Г. Ласвелл, Д. Макквейл, Т. Петерсон, Т. Роззак, Ф. Сиберт, В. Шрамм. В українській і російській юридичній науці проблематикою кримінально-правового захисту діяльності засобів масової інформації займалися П. Берзін, Р. Вереша, С. Головатий, С. Лихова, Т. Лазутіна, А. Марущак, Л. Костенко, О. Красильникова, Д. Кукушкін, Н. Кушакова та ін.

Мета дослідження – це необхідність вирішення проблем кваліфікації перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

Завдання дослідження полягає у проведенні кримінально-правового аналізу суб'єктивної сторони складу перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

Основний зміст. Проблемам, що виникають у процесі практичного застосування кримінально-правової норми, передбаченої ст. 171 КК України увага в наукових колах приділялася з моменту прийняття нового кримінального кодексу. Однак, майже протягом 10 років зазначена проблематика більшою мірою мала теоретичний характер, у зв'язку з незначною кількістю судової практики та відсутності необхідності застосування вказаної норми у діяльності правоохоронних органів. За останній час тенденції у сфері дотримання свободи слова та діяльності журналістів суттєво змінилися. Пересічним фактом в Україні є побиття журналістів, цензура, перешкоджання отриманню інформації.

6 липня 2011 р. Розпорядженням Президента України в рамках програми «Відкрита розмова» було створено Міжвідомчу робочу групу з аналізу стану додержання законодавства про свободу слова та захист прав журналістів, до складу якої увійшли представники Адміністрації Президента, Генеральної прокуратури, Міністерства внутрішніх справ, Управління державної охорони, журналістських об'єднань та правозахисних організацій. На засіданнях робочої групи неодноразово обговорювалась проблема кваліфікації злочинного перешкоджання законній діяльності журналістів. У багатьох випадках саме розмитість, неконкретизованість терміну «перешкоджання», небажання або нерозуміння його реального змісту з боку правоохоронних органів створювало прецеденти кваліфікації таких діянь за іншими статтями Кримінального кодексу, зокрема за ст. 296 КК України «Хуліганство» [7]. За даними Генеральної прокуратури України за січень – вересень 2013 р. у Єдиному реєстрі досудових розслідувань обліковано 42 кримінальні провадження, відкриті за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 171 КК України, і лише 6 з них направлено до суду з обвинувальним актом, у 2012 році – 5, у 2011 р. – 5, у 2010 р. – 4, 2009 р. – 2, у 2008 р. – 1. У багатьох випадках саме нерозуміння внутрішньої складової зазначеного складу злочину призводить до правозастосовних помилок.

Ч. 1 ст. 171 КК України встановлює відповідальність за умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Така вказівка законодавця, безумовно, значно спрощує питання аналізу й встановлення вини у складі злочину, передбаченого ст. 171 КК України, зменшує можливості виникнення непорозумінь при тлумаченні змісту суб'єктивної сторони цього злочину, що можуть виникати в ході застосування кримінального закону.

Саме тому вітчизняні науковці, розглядаючи суб'єктивну сторону досліджуваного складу злочину, одностайно вказують на обов'язковість умисної форми вини [8, с. 15; 9, с. 88; 10, с. 511; 11, с. 457; 12, с. 175]. У той же час наявність умислу не розкриває усього змісту злочинного перешкоджання журналістській діяльності. Встановлення лише факту вчинення умисних дій, які певним чином перешкодили виконанню журналістом своїх обов'язків, не розв'язує проблеми кваліфікації за ст. 171 КК України. Особа може вчиняти зазначені дії, не усвідомлюючи факту того, що перешкоджає діяльності саме журналіста або ж байдуже відноситься до результату своїх дій. Саме зазначені випадки викликають найбільші складнощі в правовій оцінці з боку правоохоронних органів. Добре відомою є справа про побиття журналістки Сніцарчук при виконанні останньою своїх професійних обов'язків. За фактом побиття журналістки 5-го каналу, незважаючи на достатність та беззаперечність доказів вчинення злочину, передбаченого ст. 171 КК України, слідчим відділом Шевченківського райуправління кримінальне провадження було відкрите за ч. 1 ст. 125 КК України «Умисне легке тілесне ушкодження» [13].

Вина, будучи обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину, не вичерпує її змісту. Іноді дуже важливу роль у характеристиці суб'єктивної сторони грають також мотив і мета злочину [14, с. 173].На відміну від вини, мотив і мета в структурі суб'єктивної сторони є факультативними ознаками, тобто такими, які в характеристиці суб'єктивної сторони різних складів злочинів можуть відігравати різну роль. Так, залежно від законодавчого опису суб'єктивної сторони конкретних злочинів мотив і мета можуть виконувати роль обов'язкових, кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак або ознак, що пом'якшують чи обтяжують покарання. Їх встановлення має важливе значення для повної характеристики суб'єктивного ставлення винного до тих суспільних відносин, на які він посягає, що також впливає на вирішення питання про призначення покарання або про звільнення від кримінальної відповідальності. Більшість науковців, які досліджували кримінально-правовий зміст і значення мотиву та мети злочину, підкреслювали, що вони є факультативними, другорядними ознаками суб'єктивної сторони злочину [15, с. 146–147; 16, с. 16].

Інші вчені відкидають такий підхід, стверджуючи, що дані ознаки є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони злочину та мають бути встановлені й доказані у кожному злочині [17, с. 16]. При цьому вони посилаються на положення кримінально-процесуального права, стверджуючи, що не можна назвати злочином те суспільно небезпечне діяння, яке не отримало свого процесуального обґрунтування, та в якому не було визначено та доведено мотиви. Саме тому відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 91 нового Кримінально-процесуального кодексу України мотив і мета вчинення кримінального правопорушення є серед обставин, які підлягають обов'язковому доказуванню у кримінальному провадженні [18].

Більшість фахівців з кримінального права вважають, що кримінально-правове значення мотиву й мети злочину обмежується лише їх впливом: а) на кваліфікацію – у випадках, коли вони передбачені як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину; б) на призначення покарання – в якості обставин, що відповідно до КК його пом'якшують чи обтяжують [19, с. 139; 20, с. 347]. Інші мотиви і цілі злочину, не передбачені законом в Особливій частині, а також в ст. ст. 66 та 67 КК, ніяким чином не можуть впливати на кримінальну відповідальність. Прихильники іншої точки зору стверджують, що вони завжди мають кримінально-правове значення, оскільки впливають на індивідуалізацію покарання як обставини, що змінюють ступінь суспільної небезпечності злочину і певною мірою характеризують особу винного [21, с. 258; 22, с. 192–194]. Більш ґрунтовною вважаємо останню точку зору науковців. Таким чином, мотив і мета вчинення злочину впливає на: 1) кваліфікацію злочинів; 2) індивідуалізацію покарання.

Під мотивом (від латин. «moveo» – рухаю, штовхаю) у загальній психології розуміють те, що спонукає діяльність людини, те, чому здійснюється така діяльність [23, с. 96]. У теорії кримінального права мотив злочину визначають як зумовлене певними потребами й інтересами внутрішнє спонукання, яке викликає в особи бажання й рішучість вчинити суспільно небезпечне діяння [24, с. 67].

Як бачимо, кримінально-правове поняття мотиву злочину базується на психологічному його понятті як вихідної спонукальної причини людської поведінки.

Мотив є рушійною силою злочинного діяння, його внутрішнім джерелом, звідси злочин – це лише форма виразу й об'єктивізації мотиву суб'єкта.

У психологічній літературі наголошується, що в переважній більшості випадків людська поведінка полімотивна, тобто реально спрямовується не одним, а кількома мотивами [25, с. 338].

Аналіз норми, передбаченої ч. 1 ст. 171 КК України дозволяє стверджувати про факультативність мотиву у складі розглядуваного злочину. Тобто спонукання, які штовхають особу на вчинення цього злочину, можуть бути різними (злість, неприязні стосунки, користь, хуліганські мотиви, бажання отримати підвищення по службі тощо) та не змінюють кваліфікацію злочинної поведінки. Зазначений висновок підтверджується матеріалами судової практики.

Вироком Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська притягнуто до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 171 КК України винну особу за вчинення наступних дій.10.12.2010 р. приблизно о 16 год. у м. Дніпропетровськ на березі річці Дніпро, знаходилась ОСОБА 2, яка, побачивши, що журналісти проводять відеозйомку, стала висловлювати погрози на їх адресу, переслідувати їх автомобіль та перешкоджати виконанню останніми своїх обов'язків. Після пред'явлення журналістами редакційних посвідчень вимагав припинити зйомку та погрожував фізичною розправою.

У суді ОСОБА 2 свою вину визнала повністю, пояснивши свою поведінку злістю на небажання журналістів реагувати на його прохання припинити зйомку. Проаналізу-

вавши докази за матеріалами справи, суд вірно дійшов висновку про наявність в діях особи ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 171 КК України [26]. У іншій справі, Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська, незважаючи на наявність інших мотивів злочинної поведінки, також прийшов до висновків про необхідність кваліфікації злочинних дій за ч. 1 ст. 171 КК України. Так, 17 вересня 2012 р. на виконання редакційного завдання два кореспондента та оператор прибули на Театральний бульвар м. Дніпропетровська. Під час зйомки та проведення інтерв'ю з перехожими ОСОБА 2, помилково розуміючи інтереси підприємства, намагався припинити роботу журналістів, затуляв відеокамеру, виривав з рук кореспондента мікрофон, від'єднав його від кабелю та викинув за торгівельні прилавки [27].

Таким чином, судова практика підтверджує тезу про те, що перешкоджання професійній діяльності журналістів може вчинюватися з різних мотивів.

Мета, як і мотив, присутня в будь-якому умисному злочині, однак, на відміну від вини, не має обов'язкового значення для всіх складів злочину. Однак, як зазначалося вище, процесуальне законодавство вимагає в будь-якій справі для точної і відповідної правової оцінки злочинних дій встановлювати мету злочину. У випадках, коли мотив виступає у якості обов'язкової ознаки складу злочину, його відсутність виключає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності. Мета злочину – це ідеальний образ бажаного для особи результату, якого вона прагне досягти, вчиняючи суспільно небезпечне діяння [22, с. 38–42]. Мета злочину опосередковує засоби і характер дій злочинця, визначає напрямок його дій. На нашу думку, підвищений ступінь суспільної небезпеки зазначеного діяння пов'язаний не стільки з фактом вчинення самого діяння, що перешкоджає здійсненню професійної діяльності журналіста, а з метою, яку ставить перед собою винний. Небезпека перешкоджання полягає у створенні ситуації, при якій журналіст не в змозі довести до широкого загалу суспільно значущу інформацію або навпаки вимушений проти своєї волі розповсюджувати певну (в багатьох випадках неправдиву) інформацію. Саме зазначена мета відрізняє вказаний злочин від інших правопорушень, в тому числі хуліганства, тілесних ушкоджень тощо. До аналогічного висновку приходять більшість науковців, аналізуючи зазначений склад злочину. Так, І.М. Тяжкова вважає, що метою таких дій є намагання змінити характер діяльності журналіста, при цьому мотиви вчиненого на кваліфікацію не впливають [28, с. 322]. П.П. Андрушко вказує, що метою перешкоджання законній професійній діяльності журналістів може бути недопущення оприлюднення певної інформації чи ознайомлення з нею певних установ, організацій, окремих осіб, припинення професійної діяльності журналіста чи її обмеження, заподіяння шкоди правам, свободам, інтересам, особистим благам журналістів тощо [29, с. 511].

Додатковим аргументом на користь зазначених висновків є наявна формальна конструкція досліджуваного складу злочину. Так, злочин вважається закінченим, незалежно від того, чи вдалося винному перешкодити професійній діяльності чи ні. Однак, щоб встановити відмінність перешкоджання від інших злочинних діянь необхідно визначити мету вчинюваних дій. Саме бажання запобігти (перешкодити) виконанню журналістом своїх обов'язків є результатом, який намагається досягти винний при вчиненні злочинного діяння, передбаченого ст. 171 КК України. Зазначеної позиції притримуються судові органи в своїй практичній діяльності. З проаналізованих кримінальних справ, що містяться у державному реєстрі кожний вирок містив обов'язкову вказівку на мету скоєння злочинного діяння, а саме перешкоджання журналістській діяльності зі збору та розповсюдження інформації. Так, у вироку Шевченківського районного суду м. Запоріжжя прямо зазначено, що обвинувачений, ОСОБА_5, достовірно знаючи, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 є журналістами, які знімають відеорепортаж, діючи умисно *з метою перешкоджання законній професійній діяльності журналістів* 10.07.2013 року приблизно о 12 годині почав вимагати від них припинення відеозйомки репортажу та покинути територію, розташовану біля штрафмайданчику, після чого рукою вдарив та пошкодив відеокамеру Panasonic модель AG-AC 130AEN серії L2TD0027, на яку оператор, ОСОБА_2, здійснював відеозйомку репортажу [30].

Таким чином, обов'язковою ознакою перешкоджання законній професійній діяльності журналістів є мета вчинюваних дій. Вчиняючи діяння, особа має на меті, перешкодити законній професійній діяльності журналістів, що у кінцевому результаті має призвести до нерозповсюдження певної інформації або навпаки до оприлюднення певних відомостей за допомогою засобів масової інформації.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні загальні висновки:

1. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів вчиняється лише умисно.

2. При перешкоджанні законній професійній діяльності журналістів особа може

керуватися різними мотивами, що не впливає на кваліфікацію злочинного діяння.

3. Мета є обов'язковою ознакою перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, що полягає у намаганні злочинця обмежити розповсюдження певної інформації.

Проведене дослідження суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 171 КК України дозволяє в подальшому провести комплексне кримінально-правове дослідження складу перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та розробити практичні рекомендації для судових та правоохоронних органів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон СРСР «Про пресу та інші засоби масової інформації» // Відомості Верховної ради. – 1990. – № 26. – Ст. 492.

2. Гавдьо Ю.Р. Історичні аспекти нормативно-правового регулювання засобів масової інформації // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – № 1(3). – 2010. – С. 47–52.

3. Закон України «про інформацію» від 02.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.

4. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 1. – Ст. 1.

5. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1994. – № 10. – Ст. 43.

6. Закон України «про інформаційні агентства» від 28.02.1995 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – № 13. – Ст. 83.

7. Діяльність Міжвідомчої робочої групи. Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – http://www.president.gov.ua/content/mrg_diyalnist.html – Заг. з екр.

8. Костенко Л. Кримінальна відповідальність за перешкоджання журналістській діяльності // Юридичний журнал. – 2008. – № 12. – С. 12–15.

9. Вереша Р.В. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (коментар до ст. 171 КК України) // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 2. – С. 86–89.

10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : у 2 т. / [П.П. Андрушко, Т.М. Арсенюк, О.Ф. Бантишев та ін.] ; за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – 3-є вид., перероб. та доп. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2009. – Т. 1 – 964 с.

11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А.М. Бойко, Л.П. Брич, В.К. Грищук та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 7-ме вид., перероб. та допов. – К. : Юридична думка, 2010 – 1288 с.

12. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна]. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.

13. Інститут масової інформації. За фактом побиття Сніцарчук міліція відкрила кримінальне провадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://imi.org.ua/news/40795-za-faktom-pobittya-snitsarchuk-militsiya-vidkrila-kriminalne-provadjennya-.html – Заг. з екр.

14. Кримінальне право України: Загальна частина : [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

15. Матишевський П.С. Кримінальне право України : загальна частина : [підруч. для студ. юрид. вузів і фак.] – К. : А.С.К., 2001. – 352 с.

16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюк. – К. : Каннон, А.С.К., 2002. – 1104 с.

17. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину : [монографія]. – К. : Атіка, 2002. – 144 с.

18. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.

19.Рарог А.И. Вина в советскомуголовном праве. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1987. – 186 с.

20. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1 : Учение о преступлении : [учебник для вузов]. / под ред. Кузнецовой Н.Ф., Тяжковой И.М. – М. : Изд-во ЗЕРЦАЛО, 1999. – 592 с.

21. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : [монографія]. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. – 384 с.

22. Дагель П.С., Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление. – Воронеж : Изд-во Воронеж. Ун-та, 1974. – 244 с.

23. Психологічний словник / за ред. члена-кореспондента АПН СРСР В.І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – 216 с.

24. Волков Б.С. Мотивы преступлений (Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование). – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1982. – 152 с.

25. Хекхаузен Хайнц. Мотивация деятельности: в 2-х т. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1986. – 408 с.

26. Вирок Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 8.02.2011 р. у справі 1-75/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://reyestr.court.gov.ua/Review/17223407

27. Вирок Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 13.12.2012 р. у справі 403/14285/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://reyestr.court.gov.ua/Review/33059702

28. Курс уголовного права : в 5 т. – М. : Зерцало, 2002. – Т. 3 : Часть Особенная / под ред. Г.Н. Борзенкова и В.С. Комиссарова. – 2002. – 470 с.

29. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : у 2 т. / [П.П. Андрушко, Т.М. Арсенюк, О.Ф. Бантишев та ін.] ; за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – 3-є вид., перероб. та доп. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2009. – Т. 1 – 964 с.

30. Вирок Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 30.01.2014 р. у справі 336/6341/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : [веб-сайт]. – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/36889716